

Ülehomme, 6. novembril esietendub «Estonias» Dmitri Šostakoviitši «Katerina Izmailova», üks XX sajandi tipp-teoseid.

Loodud Nikolai Leskovi justuse «Mtsenski maakonna leedi Macbeth» põhjal, kandis Šostakoviitši ooper esialgu sama pealkirja. Esilavastus oli Leningradi Väikeses Operiteatris 1934. a., lavastusgrupp sama, kes neli aastat varem oli publikumi toonud Šostakoviitši esimese ooperi «Nina»; dirigent S. Samossud, lavastaja N. Smolits, kunstnik V. Dmitrijev. Etendusel oli suur menu, kahe-kolme aasta vältel lavastati teos kolmes Nõukogudemaa ja kaheteistkümnes rajataguses teatris.

Alati on huvitav lugeda, mida kirjutatakse suurtest kunstnikest nooruses, kui nende looming pole veel saanud vaieldamatuks väärtuseks. Mõistev ja läbinägev kriitik ütleb siis tulises poleemikas mõnikord välja nii olemuslikke tõdesid autori kohta, nagu ei öelda aastakümneid hiljem. Šostakoviitš lõpetas «Katerina Izmailova» 26-aastasena, niisiis polnud ta kuulajale veel see kes praegu — Meister, vaid sageli skandaale tekitanud noor helilooja. Aga lugegem, mida kirjutas juba 1934. aastal tark kriitik Boriss Assafjev:

«Šostakoviitš on harukordselt andekas helilooja. Eelkõige on ta: tõelise helilooja tarvilikem omadus: tema muusikat on päari-kolme fraasi järel alati võimalik eristada ükskõik millisest teisest.

Kui võtta võrdluse aluseks mitte ande maht ega helikeele ja stiili sarnasus, vaid suure ande tunnused, võib täiesti julgelt kinditada, et Šostakoviitši näol on nõukogude muusikakultuuris mozartlikku laadi ilimum. Meil on kombeks lugeda noorteks heliloojaid, kes on neljakümnesed ja kriipsuke üle selle (tavaliselt hakatakse neid selles eas mängima ja kontserdi-esiklaste järgi määratakse papakeese vanus), — ning alles siis tohib kõneleida paljutootavast talendist. Ent Šostakoviitš nõuab otsustavat teistsugust hinnangutähtaega: ta on tööpoolest noor ja ta on enam kui paljutootav — ta on loonud juba nii palju, et sellest piisaks täiesti mõnele teisele heliloojale, keda tunnustatakse seetõttu, et ta on jõudnud piirvanuseneni.

... Tema looming ümber on rohkem kiidu- või lammutamiskära kui süvenenud hinnangut. Juhtub, et tema üleannetus, meeldiv oma nooruslikkus jultumuses, kuulutatakse peadegu geniaalsuseks ja — vastupidi — tema tõsisemad saavutused võetakse teatri- ja kontserdiafišjidele maha. Sügavalt kurb on väga andeka ooperi «Nina» saatus. Kui noor helilooja julges muusikas avada ehtsa gogooliku elu ja seeläbi õiendada arveid tema kujutlust erutanud minevikukujudega, siis tehti ta hoolika hinnangu asemel kriitikamala-kaqa maatasa, stüüdistati lihtsalt formalismis... Nähtavasti, kui

«KATERINA IZMAILOVA»

RAT «ESTONIAS»

Šostakoviitš oleks Gogoli novelli jutustanud Rimski-Korsakovi «Maiõõ» idülliliselt naiivses helikeeles, poleks ta olnud formalist... Muidugi on Šostakoviitš ääretult keerukas nähtus. Tema arengutee kulgeb siksakiliselt.

Katerina — Tiina Jaaksoo; Sergei — Hendrik Krumm.

Tema loomingu arenguprotsess on veel üha tabamatu. Ta psüühika, närvlik ja peen, tõmbab kord ligi, kord hirmutab eemale... Pessimism on Šostakoviitši üle võoras. Võoras on ka külmavereline skepsis.

... Šostakoviitši ooper «Mtsenski maakonna leedi Macbeth» on nõukogude muusikateatris kõigi revolutsioonijärgsete aastate suurim ja väljapaistvaim sündmus. See on erutav naise eludraama, mis avaneb julma, liiderliku ja mõnitava vene provintsiolustiku, varaka kaupmehe perekondliku elukorra «olukirjelduste» taustal, mis oma tõepäras tekitavad õudust. Tavad ja kombad, nagu helilooja neid paljastab, ületavad kõik samalaadse, mis on avalikuks tehtud vene kirjanuse vahendusel.

... «Leedi Macbethi» orkestrikõnes on küllaga torkavaid, salvavaid epigramme, sähviivaid teravusi, tabavat lakooniliselt, plakatlikke repliike. Orkester säntendab teravmeelsusest. Koloriidist mõtled hiljem. Õigupoolest sõltub koloriitki karakteriseerimistervusest, ennastrahuldaval tähendust sel pole. Kuid oma loomingu jõuga, närvierksusega, julma tegelikust siluvate luulendite lõhkuja raevuka kirega lisab Šostakoviitš kujutamistervusele erutuse. Ei sentimentaalset pisaraid, ei härdaid sententse, vaid tundiiku, sotsiaalsest kurjast teadlikuks saanud kunstiniku ja meistri kirgliku erutuse

... Oksnes terava, tähelepäneliku ja hindava mõistuse ühendiga Šostakoviitšis võib seletada harukordset õnnestumist tema

ooperis — täpse üldistuse ja plakatlik-loosungliku halastamatu ühendit muusika pingeliselt tuikava pulsiga... ning sarkastilise pilke ühendit sügava ja kirgliku tundeaga. Kui läbi painajalikult rõhuva olmeatmosfääri hakkavad pääsema Katerina Lvovna vaiksed, õudseltskeskondunud kõnelused üksi iseendaga, ulatub muusika suurimani, mis temas võib olla, — inimlikkuseni, emotsionaalse tõepäraneni, kannatuse ülevuseni.»

Täpse ja väljendusrikka sõnaga Assafjev polnud muidugi kaugeltki ainus, kes mõistis, et uus ooper on erakordne kunstisündmus. Samossud ja Sollertinski leidsid, et pärast Tšaikovski «Padaemandat» pole vene muusikas olnud niisugust mahtu ja nii sügavat teost, Nemirovitš-Dantsenko, lavastuse kunstiline juht Moskva Nemirovitš-Dantsenko nim. Muusikateatris, kus esietendus oli kõigest kaks päeva pärast Leningradi Väikest Operit. kõneles ooperi Heraklese-jõust. Ooperist olid valmistatud mõlema teatri lauljad. Praegu on «Katerina Izmailova» kogu maailmas mängitavaim nõukogude ooper.

«Estonias» on lavastuse tegijad dirigent Eri Klas, dirigent-assistent Peeter Lilje, lavastaja Arne Mikk, kunstnik Eldor Renter, koormeisterid Uno Järvela ja Anne Dorbek, kontsertmeisterid Helju Tauk, Reet Laul ja Jaanus Juul. Katerina Lvovnat laulavad Mare Jõgeva ja Tiina Jaaksoo (Jenny Anvelt, kes just enne esietendust sõitis Itaaliasse õppima, lülitub etendusse tuleval hooajal), Sergeid Hendrik Krumm ja Kalju Karask. Need kaks rolli läbivad ainsaina terve ooperi. Katerina äi Boriss Timofejevits — Teo Maiste ja Mati Palm, tema mees Zinovii Borissovits — Rostislav Gurjev ja Ants Kollo. Veel on ooperis palju väiksemaid rolle, neist mitmed õige huvitavad: Aksinja — Haili Sammelselg ja Kaja Sildna, Räbalaput — Väino Karo ja Tiit Tralla, Preester — Uno Kreen ja Ervin Kärvet, Ispravnik — Hans Miilberg ja Enno Mikelsaar, Sonetka — Leili Tamme, Eve Neem, Leelo Spirka, Vana Sunnitööline — Teo Maiste, Mati Palm, Uno Kreen.

MERIKE VAITMAA